

Національний університет

водного господарства

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

Національний університет водного господарства та
природокористування

Кафедра фінансів і економіки природокористування

104-138

Конспект лекцій

з дисципліни «Соціальне страхування»

для студентів

напряму підготовки 6.030508 «Фінанси і кредит»

денної та заочної форми навчання

Рекомендовано   методичною
комісією за напрямом підготовки
6.030508 «Фінанси і кредит».
Протокол № 8 від 29.04.11 р.

Рівне – 2011

Конспект лекцій з дисципліни «Соціальне страхування» для студентів напряму підготовки 6.030508 «Фінанси і кредит» денної та заочної форми навчання / Заячківська О.В., Рівне: НУВГП, 2011, – 42 с.

Упорядник: ст. викладач, к.е.н. О.В. Заячківська.

Відповідальний за випуск: В.І. Павлов, проф., д.е.н., завідувач кафедри фінансів і економіки природокористування.

Зміст

	стор.
Змістовий модуль 1. Принципи та зміст сучасного соціального страхування	3
Тема 1. Сутність, принципи та роль соціального страхування	3
Тема 2. Іноземний досвід у сфері соціального страхування	7
Тема 3. Державне регулювання соціального страхування	10
Тема 4. Страхування тимчасової втрати працевздатності	12
Тема 5. Медичне страхування	16
Змістовий модуль 2. Фінансові механізми управління соціальним страхуванням	19
Тема 6. Страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання	19
Тема 7. Страхування на випадок безробіття	22
Тема 8. Пенсійне страхування	25
Тема 9. Недержавне соціальне страхування	34
Тема 10. Напрямки вдосконалення соціального страхування в Україні	38
Список використаної літератури	41

Змістовий модуль 1. Принципи та зміст сучасного соціального страхування

Тема 1. СУТНІСТЬ, ПРИНЦИПИ І РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

План

1. Сутність соціального страхування.
2. Функції соціального страхування.
3. Класифікація соціального страхування.
4. Принципи загальнообов'язкового державного соціального страхування.
5. Зародження соціального страхування в Україні.

1.1. Сутність соціального страхування

Виникнення елементів, а згодом і системи соціального страхування об'єктивно зумовлено розвитком ринкових трудових відносин.

Соціальне страхування — це сукупність усіх форм і видів страхування, які мають на меті забезпечення широких мас населення на випадок різних соціальних ризиків.

Ризик мас суспільно-соціальний характер, оскільки визначається соціальними умовами та не залежить від окремої людини. **Ризик** — це небезпека виникнення неперебачуваних витрат у зв'язку з випадковими обставинами економічної діяльності.

Поняття **соціального страховогого ризику** — одне з ключових у теорії соціального страхування. Під ним у ст. 11 «Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 14.01.1998 р., № 16/98-ВР розуміють обставини, внаслідок яких громадяни та члени їх сімей можуть втратити тимчасово або назавжди засоби до існування та потребують матеріальної підтримки або соціальних послуг за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням. Соціальні ризики у широкому трактуванні виступають як підстава для соціального захисту.

Ознаками соціального страхування, які одночасно характеризують його відмінність від соціального забезпечення та окреслюють перспективи його подальшого розвитку є:

виконання функцій не тільки компенсації соціального ризику, а й запобігання несприятливим наслідкам ризикової ситуації;

передбачення соціально-економічного ризику;

кінцева тривалість ризикової ситуації та інше.

Система соціального страхування має дві складові:

відновлення та збереження працевздатності робітників;

гарантування матеріального забезпечення громадян, що втратили працевздатність або її не мали, шляхом надання соціальних послуг.

Соціальні послуги — комплекс правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та інших заходів, спрямованих на окремі

соціальній групи чи індивідів, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, з метою поліпшення або відтворення їх життєдіяльності, соціальної адаптації та повернення до повноцінного життя.

1.2. Функції соціального страхування

Функції соціального страхування:

формування грошових фондів, з яких покриваються витрати, пов'язані з життєдіяльністю непрацездатних і осіб, що з огляду на обставини не беруть участі в трудовому процесі;

забезпечення потрібної структури трудових ресурсів;

зменшення розриву в рівнях матеріального забезпечення працюючих і непрацюючих (bezробітні, інваліди) громадян;

сприяння вирівнюванню життєвого рівня різних соціальних груп населення, не залучених до трудового процесу;

захисна функція – це підтримка сформованого матеріального рівня застрахованого, якщо звичайне джерело доходу стає для нього недоступним;

компенсаційна функція – це відшкодування збитку з втрати працездатності та збитку здоров'я за допомогою матеріального відшкодування втрати заробітку, а також оплати послуг у зв'язку з лікуванням і реабілітацією;

відтворювальна функція – це забезпечення застрахованим (і членам їхніх родин) покриття усіх витрат, достатніх для нормального протікання відтворювального циклу, що охоплює практично весь життєвий цикл, у випадку хвороби, старості, інвалідності, безробіття, вагітності;

перерозподільча функція – це вплив на суспільний розподіл і перерозподіл: соціальні виплати збільшують частку вартості, що направляється на споживання застрахованим; це полягає в поділі матеріальної відповідальності за соціальні ризики між усіма застрахованими, роботодавцями і державою;

стабілізуюча функція – це узгодження інтересів соціальних суб'єктів з ряду принципових для життедіяльності найманіх робітників питань.

1.3. Класифікація соціального страхування

В Україні ст. 4 «Основами законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» залежно від страхового випадку передбачено такі **види** загальнообов'язкового державного соціального страхування:

пенсійне страхування (у грудні 1990 року, згідно з Постановою Ради Міністрів УРСР та Ради Федерації незалежних профспілок України було утворено Українське республіканське відділення Пенсійного фонду СРСР, від якого веде свою історію Пенсійний фонд України);

страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням (Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності створений відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням» і є правонаступником Фонду соціального страхування України);

медичне страхування (вид особистого страхування на випадок втрати здоров'я від хвороби або внаслідок нещасного випадку. Воно застосовується з метою мобілізації та ефективного використання коштів на покриття витрат на медичне обслуговування страховальників);

страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності (Фонд був створений протягом 2000 року, а система загальнообов'язкового державного соціального страхування базується на вимогах Європейського кодексу соціального забезпечення (1964 р.) та рекомендаціях Міжнародної організації праці № 67 (1944 р.);

страхування на випадок безробіття (Фонд створений у 2000 році. За час дії Фонду створено систему соціального партнерства та надійну систему соціального захисту населення від безробіття на страхових засадах, яка відповідає європейським стандартам соціального захисту населення від безробіття та має переваги запровадженням страхової системи);

інші види страхування, передбачені законами України.

1.4. Принципи загальнообов'язкового державного соціального страхування

Статтею 5 «Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» передбачені такі **принципи соціального страхування**:

законодавче визначення умов і порядку здійснення загальнообов'язкового державного соціального страхування;

обов'язковість страхування осіб, які працюють на умовах трудового договору (контракту) та інших підставах, передбачених законодавством про працю, та осіб, які забезпечують себе роботою самостійно (члени творчих спілок, творчі працівники, які не є членами творчих спілок), громадян – суб'єктів підприємницької діяльності;

надання права отримання виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням особам, зайнятим підприємницькою, творчою діяльністю тощо;

обов'язковість фінансування страховими фондами (установами) витрат, пов'язаних із наданням матеріального забезпечення та соціальних послуг, у

обсягах, передбачених законами з окремих видів загальнообов'язкового соціального страхування;

солідарність та субсидування;

державні гарантії реалізації застрахованими громадянами своїх прав;

забезпечення рівня життя, не нижчого за прожитковий мінімум, встановлений законом, шляхом надання пенсій, інших видів соціальних виплат та допомоги, які є основним джерелом існування;

цільове використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування;

паритетність представників усіх суб'єктів загальнообов'язкового державного соціального страхування в управлінні загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням.

1.5. Зародження соціального страхування в Україні

Зародження страхування в Україні припадає на 90-ті роки XIX століття, коли в південному регіоні у 1899 році почало діяти Одеське товариство взаємного страхування фабрикантів та ремісників від нещасних випадків з їх робітниками та службовцями.

У 1903 році був прийнятий закон про винагороду робітників і службовців, що потерпіли від нещасних випадків на виробництві. Цей закон започаткував підвалини страхування працівників на випадок травм і захворювань.

З 1933 року соціальне страхування почало перетворюватись у соціальне забезпечення, що було притаманне країні з державною формою власності.

В 1956 році був прийнятий Закон СРСР «Про державні пенсії», який закріпив існуючу на той час нерівність у соціальному забезпеченні робітників і службовців, з одного боку, і колгоспників – з іншого. Крім того, цей закон відокремив пенсійне забезпечення від державного соціального страхування, що можна прослідкувати за ознакою методів їх фінансування.

З набуттям незалежності України в 1993 році була розроблена та прийнята Концепція соціального забезпечення України, якою передбачалося реформування соціального захисту працюючого населення, зокрема, запровадження соціального страхування.

1998 рік — прийняття Закону України «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування». Цим самим було відкрито шлях для розробки законопроектів з окремих видів соціального страхування.

1999-2000 р. — прийняття законів відповідно до Основ законодавства України із загальнообов'язкового державного соціального страхування. Верховною Радою України були прийняті Закони України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працевздатності», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування

Таким чином, в Україні було створено законодавчі умови для становлення системи загальнообов'язкового державного соціального страхування, яка базується на вимогах Європейського кодексу соціального забезпечення (1964 року) та рекомендаціях Міжнародної Організації Праці № 67 (1944 рік).

2001 рік — впровадження державного соціального страхування. Відповідно до прийнятих законів, у 2001 році запроваджено три види загальнообов'язкового державного соціального страхування: на випадок безробіття; у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням і похованням; від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності.

2002—2010 рр. — удосконалення законодавства з загальнообов'язкового державного соціального страхування, впровадження пенсійного та розробка основ медичного соціального страхування.

Тема 2. ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

План

1. Необхідність появи соціального страхування в світі.
2. Проблеми розвитку соціального страхування в Україні.

2.1. Необхідність появи соціального страхування в світі

Необхідність появи соціального страхування у США.

Загальнонаціональна система соціального страхування в США виникла за ініціативою державної влади та організовується й управляється федеральним урядом та урядами штатів. Законодавчою основою програми соціального страхування США став Закон про соціальне забезпечення, який був прийнятий Конгресом у 1935 році. Головною особливістю загальнонаціональної системи соціального страхування в США є її спрямованість на соціальну підтримку пенсіонерів.

Необхідність появи соціального страхування в країнах Європейського союзу (ЄС).

Система соціального страхування в країнах ЄС складалась історично шляхом розвитку товариств взаємного страхування й лише згодом отримали законодавчий статус загальнонаціональних систем. Воно спрямоване на забезпечення основних життєвих потреб та недопущення суттєвого зниження доходів внаслідок дій факторів соціального ризику.

Система соціального страхування Нідерландів характеризується постійними змінами та має значний адаптаційний потенціал. Вона є найбільш

розвиненою в Європі за масштабами виплат і має багато спеціальних характеристик.

Німеччина. Засновником системи державного соціального забезпечення вважається німецький канцлер Отто фон Бісмарк. Він уперше запровадив закони про медичне страхування, страхування на випадок інвалідності, страхування на випадок нещасного випадку та пенсію на старість.

Швеція. Основним принципом шведської системи соціального захисту є її універсальність, тобто охоплення всіх прошарків населення. Наступним за важливістю принципом, є принцип соціальної солідарності, який полягає в тому, що всі громадяни рівним чином і незалежно від соціального статусу беруть участь у фінансуванні системи соціального захисту, докладаючи співмірний своїм прибуткам внесок.

Велика Британія. В 1942 році британський економіст лорд Вільям Беверідж представив у парламенті Доповідь про соціальне страхування та інші послуги. Він запропонував зобов'язати всіх громадян працездатного віку щотижнево сплачувати внесок у систему національного страхування, яка видаватиме фінансову допомогу в разі хвороби, втрати роботи, виходу на пенсію та втрати годувальника. Крім того, він запропонував створити Національну службу охорони здоров'я – державний орган, який забезпечує всім громадянам безкоштовні медичні послуги. Ще однією пропозицією Беверіджа була видача грошей молодим батькам за народження дитини.

Франція. Особливість французької системи соціального захисту — дуже складна організаційна структура та висока частка видатків на соціальні програми, яка перевищує середній рівень по ЄС. Управління соціальним захистом у Франції організовано ієрархічно вигляді діючих на національному та регіональному рівнях страхових кас, відповідальних за той чи інший вид соціального захисту. Регіональні та місцеві каси соціального страхування є самоврядними організаціями, кожна з яких має власне управління, що складається з представників застрахованих і роботодавців.

Італія. Особливістю італійської системи соціального захисту є незадовільний захист від ризиків людей, які за різних причин опинилися без жодних прибутків. Через цю та інші обставини італійська соціальна політика часто характеризувалася як «рудиментарна».

2.2. Проблеми розвитку соціального страхування в Україні

Перші закони для захисту промислових робітників були застосовані на українських землях під Австрією в 1854 році, але тільки в гірничій промисловості; в 1902 році подібний захист введено для залізничників.

Російська Імперія у справі соціального забезпечення була відсталою країною. Лише в 1912 році створено фабричні каси хворих для обов'язкового страхування на випадок хвороби. На Україні ці каси були створені тільки на Донбасі і в деяких великих містах.

1927 року видано закон про пенсійне та інвалідне страхування службовців (також у разі безробіття); 1933 року уніфіковано закон про соціальне страхування як робітників, так і службовців.

На українських землях під Румунією було чинне румунське соціальне законодавство з 1912 року. Лише 1933 року було видано уніфікаційний закон про соціальне забезпечення.

В СРСР було відкінуто концепцію співдії застрахованих, а на її місце введено т.зв. державне соціальне забезпечення. Пенсійне забезпечення декларативно введено в СРСР одразу ж після революції, насправді ж поступово в окремих галузях народного господарства: лише з 1937 року всі робітники та службовці були охоплені пенсійним забезпеченням.

Соціальний захист в Україні має такі основні цілі:

забезпечення рівня життя непрацездатного населення не нижче прожиткового мінімуму встановленого державою;

протидія соціальному напруженню в суспільстві, що може бути зумовлене майновою, етнічною, релігійною чи іншою нерівністю.

Основними функціями соціального захисту в Україні є наступні:

реабілітаційна, покликана пом'якшувати наслідки бідності та інших негативних соціальних явищ;

превентивна, яка полягає в запобіганні виникненню негативних соціальних явищ.

Відповідно до статті 46 Конституції України, громадян мають право на **соціальний захист**. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням. **Соціальний захист в Україні має такі складові частини:**

соціальне страхування — захист громадян від соціальних ризиків, що впливають на їх працездатність: хвороба, каліцтво, старість, та інші випадки, передбачені законом;

соціальна допомога — різні види соціальних виплат, дотацій, пільг, субсидій, що надаються особам, які потребують соціального захисту.

соціальна справедливість (соціальна солідарність) — компенсація впливу непередбачуваних негативних явищ, таких як техногенні катастрофи чи природні стихійні лиха.

В Україні призначаються такі види державної допомоги: — при вагітності та пологах; — одноразова допомога при народженні дитини; — із догляду за дитиною; — грошові виплати матерям (батькам), зайнятим доглядом трьох і більше дітей віком до 16 років; — із догляду за дитиною-інвалідом; — із тимчасової непрацездатності у зв'язку з доглядом за хворою дитиною; — на дітей віком до 16 років (учнів — до 18 років); — на дітей одиноким матерям; — на дітей військовослужбовців строкової служби; — на дітей, які перебувають під опікою, піклуванням; — тимчасова допомога на

ТЕМА 3. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

План

1. Правове забезпечення страхування в Україні.
2. Мета, причини, етапи реформи сучасної системи соціального забезпечення.
3. Органи нагляду та контролю в системі державного пенсійного страхування.

3.1. Правове забезпечення страхування в Україні

Правове забезпечення страхування становлять законодавчі та нормативні акти, що регулюють страхову діяльність як у цілому, так і за окремими її напрямками.

Система правового регулювання страхової діяльності містить норми, визначені: Конституцією України; міжнародними угодами, які підписала й ратифікувала Україна; Цивільним кодексом України; Законами та постановами Верховної Ради України; Указами та розпорядженнями Президента України; декретами, постановами та розпорядженнями Уряду України; нормативними актами (інструкції, методики, положення, накази), які ухвалено міністерствами, відомствами, центральними органами виконавчої влади та зареєстровано в Міністерстві юстиції України; нормативними актами органу, який згідно із законодавством України здійснює нагляд за страховою діяльністю; нормативними актами органів місцевої виконавчої влади у випадках, коли окремі питання регулювання страхової діяльності було делеговано цим органам за рішенням Президента або Уряду України; окремими нормативними актами колишнього Радянського Союзу та УРСР, які не було відмінено законодавством незалежної України.

У колишньому Радянському Союзі не було базового закону, який регулював би порядок здійснення страхової діяльності. Оскільки страхову діяльність здійснювали виключно установи Держстраху та Індержстраху, що не мали повністю самостійного статусу, то не було потреби визначати законодавчі норми стосовно прав та обов'язків цих суб'єктів. Окремі аспекти страхової діяльності регулювалися Постановами ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР, нормативними документами Держстраху СРСР та Укрдержстраху.

Протягом 1992-1993 років у більшості незалежних держав, які утворилися після розпаду колишнього СРСР, було ухвалено законодавчі акти з питань страхування.

законодавчий акт, який повністю врегульовував би як поняттійний апарат, так і порядок здійснення страхової діяльності (давно застосовуваний у розвинених країнах).

7.03.1996 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про страхування», який є головним законодавчим актом у цій галузі в нашій державі.

3.2. Мета, причини, етапи реформи сучасної системи соціального забезпечення

Україна відстає від країн пострадянського простору з проведенням пенсійних реформ і створення адекватної до ринкових умов системи соціального захисту громадян, які втратили працевлаштність. Цьому сприяють такі **причини**:

низький розмір пенсій переважної більшості пенсіонерів і нерівні умови пенсійного забезпечення;

пенсійні видатки зростають випереджальними темпами порівняно з можливостями економіки щодо їх забезпечення;

високі пенсійні зобов'язання відволікають ресурси економіки від цілей розвитку, ставлять під загрозу виконання державою своїх функцій.

Метою реформи пенсійної системи є посилення соціального захисту осіб, які втратили працевлаштність, забезпечення гідного рівня їх життя в результаті стійкого розвитку пенсійної системи.

Етапи пенсійної реформи:

I етап (до кінця 2010 року): запровадження фіксованого розміру пенсійного внеску для суб'єктів підприємницької діяльності, які працюють за спрощеною системою оподаткування; розробка системи інформування громадян про страховий стаж і коефіцієнт заробітної плати; обмеження максимальних пенсій; уточнення умов запровадження II рівня пенсійної системи, здійснення організаційно-підготовчої роботи.

II етап (до кінця 2012 року): створення стимулів для пізнішого виходу на пенсію й збільшення мінімальної тривалості страхового стажу для одержання пенсії за віком; удосконалення порядку призначення й індексації пенсій; скасування необґрутованих пільг щодо дострокового виходу на пенсію й за сплати внесків; початок поступового вирівнювання пенсійного віку жінок і чоловіків; запровадження єдиного соціального внеску; поступовий перерозподіл ставки внеску на пенсійне страхування від роботодавця до працівника; підвищення ефективності нагляду за накопичувальними пенсійними фондами; запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування; запровадження обов'язкових корпоративних пенсійних схем для

фінансування дестрокових і спеціальних пенсій для особливих категорій професій, пов'язаних з ризиком для життя.

ІІІ етап (до кінця 2014 року): диверсифікованість схем приватного пенсійного страхування, його економічне стимулювання, запровадження програм спільногоЯ інвестування тощо.

3.3. Органи нагляду та контролю в системі державного соціального страхування

Метою державного регулювання та нагляду у сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування є:

проведення єдиної та ефективної державної політики у цій сфері;

забезпечення реалізації прав громадян на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування;

створення умов для ефективного функціонування та розвитку системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;

забезпечення дотримання суб'єктами системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування вимог законів, інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;

адаптація системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування до міжнародних стандартів.

Відповідно до статті 59 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9.07.2003 р., № 1058-IV **управління Пенсійним фондом** здійснюється представниками держави, застрахованих осіб та роботодавців на основі паритетності. Органами управління Пенсійного фонду є правління та виконавча дирекція Пенсійного фонду.

Наглядова рада Пенсійного фонду за статтею 65 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» створюється з метою здійснення контролю за виконанням Пенсійним фондом законодавства про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, статутних завдань та цільового використання коштів Пенсійного фонду.

ТЕМА 4. СТРАХУВАННЯ ТИМЧАСОВОЇ ВТРАТИ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ

План

1. Суть страхування тимчасової втрати працездатності.
2. Суб'єкти загальнообов'язкового державного страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.
3. Страховий випадок, страховий ризик та страховий стаж при страхуванні тимчасової втрати працездатності.
4. Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

5. Джерела формування коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням.

4.1. Суть страхування тимчасової втрати працездатності

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням, передбачає матеріальне забезпечення громадян у зв'язку з втратою заробітної плати (доходу) внаслідок тимчасової втрати працездатності (включаючи догляд за хворою дитиною, дитиною-інвалідом, хворим членом сім'ї), вагітності та пологів, часткову компенсацію витрат, пов'язаних із смертю застрахованої особи або членів її сім'ї, а також надання соціальних послуг за рахунок бюджету Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, що формується шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також за рахунок інших джерел, передбачених.

Цей вид страхування здійснюється за такими **принципами**:

- 1) законодавчого визначення умов і порядку здійснення даного виду страхування;
- 2) обов'язковості та добровільноті страхування осіб;
- 3) державних гарантій реалізації застрахованими особами своїх прав;
- 4) обов'язковості фінансування Фондом соціального страхування з тимчасової втрати працездатності витрат, пов'язаних із наданням матеріального забезпечення та соціальних послуг, в певних обсягах;
- 5) формування та використання страхових коштів на засадах солідарності та субсидування;
- 6) цільового використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням;
- 7) паритетності в управлінні Фондом соціального страхування з тимчасової втрати працездатності представників держави, застрахованих осіб та роботодавців;
- 8) відповідальності роботодавців та Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності за реалізацію права застрахованої особи на матеріальне забезпечення та соціальні послуги.

4.2. Суб'єкти загальнообов'язкового державного страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності

Суб'єкти загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням це:

застрахована особа – найманій працівник, а також інші особи на користь яких здійснюється загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням.

страхувальник – це:

а) роботодавець – для осіб, які працюють на умовах трудового договору на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності та господарювання або у фізичних осіб, у тому числі в іноземних дипломатичних та консульських установах, інших представництвах нерезидентів, а також обрані на виборні посади в органах державної влади, органах місцевого самоврядування та в інших органах; члени колективних підприємств, сільськогосподарських та інших виробничих кооперативів.

б) особи:

громадяни України, які працюють за межами території України і не застраховані в системі соціального страхування країни, в якій вони перебувають, мають право на матеріальне забезпечення та соціальні послуги за умови сплати страхових внесків до Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності відповідно до діючого законодавства, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

які забезпечують себе роботою самостійно (особи, які займаються підприємництвою, адвокатською, нотаріальною, творчою та іншою діяльністю, пов'язаною з одержанням доходу безпосередньо від цієї діяльності, в тому числі члени творчих спілок, творчі працівники, які не є членами творчих спілок), мають право на матеріальне забезпечення та соціальні послуги за умови сплати страхових внесків до Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності відповідно до діючого законодавства.

страховик – Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

4.3. Страховий випадок, страховий ризик та страховий стаж при страхуванні тимчасової втрати працездатності

Страховий випадок – подія, з настанням якої виникає право застрахованої особи.

Страховий ризик – це обставина, внаслідок якої застрахована особа або члени її сім'ї можуть втратити тимчасово засоби існування та потребувати матеріального забезпечення або надання соціальних послуг за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням; або членів її сім'ї на отримання матеріального забезпечення або соціальних послуг.

Страховий стаж – період (строк), протягом якого особа підлягає загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню у зв'язку з тимчасовою втратою працевздатності та витратами, зумовленими похованням, і за який сплачено страхові внески.

До страхового стажу зараховуються періоди тимчасової втрати працевздатності, перебування у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами та час перебування застрахованої особи у відпустці для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, а також періоди одержання виплат за окремими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування, крім пенсій усіх видів.

4.4. Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працевздатності

Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працевздатності є органом, який здійснює керівництво та управління загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працевздатності та витратами, зумовленими похованням, провадить збір і акумуляцію страхових внесків та інших коштів, призначених для фінансування матеріального забезпечення та соціальних послуг та забезпечує їх надання, а також здійснює контроль за використанням цих коштів. Фонд належить до цільових позабюджетних страхових фондів.

Фонд є некомерційною самоврядною організацією. Держава є гарантом надання матеріального забезпечення та соціальних послуг застрахованим особам Фондом, стабільної діяльності Фонду.

Фонд є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, а також символіку, що затверджується правлінням Фонду.

Фонд набуває прав юридичної особи з дня реєстрації статуту в спеціально уповноваженому центральному органі виконавчої влади.

Управління Фондом здійснюється на паритетній основі державою, представниками застрахованих осіб і роботодавців.

4.5. Джерела формування коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працевздатності та витратами, зумовленими похованням

Джерелами формування коштів даного виду страхування є:

1) страхові внески страхувальників-роботодавців і застрахованих осіб, що сплачуються на певних умовах і в відповідному порядку;

2) суми не прийнятих до зарахування витрат страхувальника за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працевздатності та витратами, зумовленими похованням, пені, штрафів та інших фінансових санкцій, застосованих до страхувальників та посадових осіб відповідно до законодавства;

- 3) благодійні внески підприємств, установ, організацій та фізичних осіб;
- 4) асигнування із Державного бюджету України;
- 5) прибуток, одержаний від тимчасово вільних коштів Фонду, в тому числі резерву страхових коштів Фонду, на депозитному рахунку;
- 6) інші надходження відповідно до законодавства.

Тема 5. МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ

План

1. Зміст та мета державного соціального медичного страхування.
2. Суб'єкти та об'єкти державного соціального медичного страхування.
3. Принципи обов'язкового соціального медичного страхування.
4. Фонд медичного страхування України.
5. Джерела формування коштів Фонду медичного страхування.
6. Договір про надання медичних послуг за медичним страхуванням.

5.1. Зміст та мета державного соціального медичного страхування

Медичне страхування – вид особистого страхування на випадок втрати здоров'я від хвороби або внаслідок нещасного випадку. Медичне страхування застосовується з метою мобілізації та ефективного використання коштів на покриття витрат на медичне обслуговування страхувальників.

Обов'язкове соціальне медичне страхування – вид обов'язкового страхування, спрямований на забезпечення конституційних прав громадян України (людини) на охорону здоров'я, безоплатну медичну допомогу та медичне страхування.

Метою обов'язкового соціального медичного страхування є забезпечення громадян якісними та своєчасними медичними послугами відповідно до обсягів, визначених Програмою обов'язкового соціального медичного страхування.

5.2. Суб'єкти та об'єкти державного соціального медичного страхування

Суб'єкти обов'язкового медичного страхування:

страховики — це незалежні страхові організації, які мають статус юридичної особи і ліцензію держави на право здійснювати медичне страхування. Страхові медичні організації за рахунок сформованих страхових фондів здійснюють оплату медичної допомоги застрахованим, а також інші види діяльності з охорони здоров'я громадян.

страхувальниками в системі обов'язкового медичного страхування є:

держава – за рахунок коштів бюджету є страхувальником категорій осіб, визначених Державною програмою медичного забезпечення;

роботодавець – за рахунок власних коштів є страхувальником найманих працівників;

органі місцевого самоврядування – за рахунок податків та платежів, що сплачуються самозайнятими особами, є страхувальником цих осіб;

юридичні та фізичні особи, в тому числі годувальники, є страхувальниками осіб, визначених ними добровільно;

Фонд соціального страхування від нещасних випадків – є страхувальником осіб, які стали інвалідами внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання.

Єдиним страховиком у системі обов'язкового медичного страхування є Фонд медичного страхування України його філії та представництва.

застрахована особа — це фізична особа, яка відповідно до цього Закону підлягає обов'язковому соціальному медичному страхуванню та має право на оплату передбачених Програмою обов'язкового медичного страхування медичних послуг за рахунок Фонду обов'язкового соціального медичного страхування.

надавачі медичних послуг є юридичні та фізичні особи будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, які діють відповідно до законодавства і надають медичні послуги застрахованим особам у межах Програми обов'язкового медичного страхування.

Об'єктом обов'язкового соціального медичного страхування є страховий ризик пов'язаний з витратами на надання необхідного обсягу медичних послуг визначених Програмою обов'язкового медичного страхування.

На даний момент останнім із внесених законопроектів є проект Закону України «Про фінансування охорони здоров'я та обов'язкове соціальне медичне страхування в Україні» від 30.06.2009 р, № 4744.

За цим проектом в Україні запроваджується **багатоканальна бюджетно-страхова модель фінансування охорони здоров'я**, яка включає: державне медичне забезпечення; обов'язкове соціальне медичне страхування; добровільне медичне страхування; інші форми фінансування охорони здоров'я, не заборонені законодавством України.

5.3. Принципи обов'язкового соціального медичного страхування

Проектом Закону України «Про фінансування охорони здоров'я та обов'язкове соціальне медичне страхування в Україні» визначено, що обов'язкове соціальне медичне страхування здійснюється за **принципами**:

цивільно-правового регулювання;

обов'язковості участі у соціальному медичному страхуванні осіб, визначених законодавством України;

солідарності та субсидування;

забезпеченості державних гарантій застрахованим особам прав на безоплатну медичну допомогу;

цільового використання коштів обов'язкового соціального медичного страхування;

забезпечення достатності медичної допомоги застрахованим.

Умови обов'язкового соціального медичного страхування не залежать від стану здоров'я і доходів застрахованих осіб.

5.4. Фонд медичного страхування України

Управління системою обов'язкового соціального медичного страхування здійснює **Фонд медичного страхування України**.

Фонд медичного страхування України є державною установою, що здійснює збір, акумуляцію та облік страхових внесків, забезпечує своєчасну та в повному обсязі оплату медичних послуг, наданих застрахованим, здійснює контроль за наданням медичних послуг застрахованим та цільовим використанням коштів обов'язкового соціального медичного страхування.

Діяльність Фонду спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра охорони здоров'я України.

Фонд є юридичною особою, має самостійний баланс, рахунки в банку, який визначається Кабінетом Міністрів України, печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням.

Нагляд за діяльністю Фонду медичного страхування України здійснює **Наглядова рада Фонду**. Наглядова рада діє на підставі положення про Фонд.

5.5. Джерела формування коштів Фонду медичного страхування

Джерелами формування коштів даного Фонду є:

страхові внески на обов'язкове соціальне медичне страхування;

інвестиційний дохід від інвестування резерву коштів для покриття дефіциту бюджету Фонду обов'язкового медичного страхування України;

кошти державного бюджету та цільових фондів, що перераховуються до Фонду обов'язкового медичного страхування України;

суми від фінансових санкцій, застосованих відповідно до законодавства;

благодійні та добровільні внески юридичних та фізичних осіб;

інші надходження відповідно до законодавства.

5.6. Договір про надання медичних послуг за медичним страхуванням

Система обов'язкового медичного страхування зобов'язує страховальників укладати відповідні договори із страховиками, згідно з якими застраховані мають право на одержання медичних послуг, перелік і обсяг яких

установлюється програмами обов'язкового медичного страхування, у медичних установах, включених до системи обов'язкового медичного страхування.

Договорами системи обов'язкового медичного страхування є:

договір (поліс) медичного страхування, що укладається на користь застрахованої особи між страховиком та страхувальниками;

договір на надання медичних послуг, що укладається між страховиками та надавачем медичних послуг і включає перелік медичних послуг, їх вартість, обсяги, методи та строки лікування, критерій якості, стандарти лікування, профілактичні заходи, відповідальність тощо;

договір про співпрацю, що укладається між надавачами медичних послуг різного рівня і включає перелік медичних послуг, які надаються шляхом залучення відповідних фахівців або направлення пацієнта для надання йому необхідної медичної допомоги іншими закладами охорони здоров'я.

Добровільне медичне страхування провадиться в межах створених страхововою компанією правил і може бути індивідуальним або колективним. Для колективної форми характерним є те, що страхові внески сплачуються за рахунок коштів юридичних осіб. При індивідуальній формі джерелом сплати внесків є доходи окремих громадян.

Договір добровільного медичного страхування укладається на підставі заяви страхувальника. Факт укладення договору засвідчується страховим полісом. Як договір, так і поліс добровільного медичного страхування можуть мати типову форму, рекомендовану для використання страховикам. Обов'язок страхової медичної організації полягає в ознайомленні страхувальника (застрахованого) з правилами страхування.

Змістовий модуль 2. Фінансові механізми управління соціальним страхуванням

Тема 6. СТРАХУВАННЯ ВІД НЕЩАСНОГО ВИПАДКУ НА ВИРОБНИЦТВІ ТА ПРОФЕСІЙНОГО ЗАХВОРЮВАННЯ

План

1. Завдання та принципи страхування від нещасного випадку на виробництві.
2. Суб'єкти та об'єкти страхування від нещасного випадку.
3. Страховий ризик і страховий випадок.
4. Фонд соціального страхування від нещасного випадку на виробництві.
5. Майно Фонду соціального страхування від нещасних випадків.

6.1. Завдання страхування від нещасного випадку на виробництві

Стаття 1 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного

захворювання, які спричинили втрату працевздатності» передбачає такі завдання страхування від нещасного випадку є:

проведення профілактичних заходів, спрямованих на усунення шкідливих і небезпечних виробничих факторів, запобігання нещасним випадкам на виробництві, професійним захворюванням та іншим випадкам загрози здоров'ю застрахованих, викликаним умовами праці;

відновлення здоров'я та працевздатності потерпілих на виробництві від нещасних випадків або професійних захворювань;

відшкодування шкоди, пов'язаної з втратою застрахованими особами заробітної плати або відповідної її частини під час виконання трудових обов'язків, надання їм соціальних послуг у зв'язку з ушкодженням здоров'я, а також у разі їх смерті здійснення страхових виплат непрацевздатним членам їх сімей.

6.2. Суб'екти та об'екти страхування від нещасного випадку

Суб'ектами страхування від нещасного випадку є:

застраховані є фізичні особи, на користь яких здійснюється страхування (далі – працівники);

страхувальниками є роботодавці, а в окремих випадках – застраховані особи;

страховик – Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України.

Об'ектом страхування від нещасного випадку є життя застрахованого, його здоров'я та працевздатність.

6.3. Страховий ризик і страховий випадок

Страховий ризик – обставини, внаслідок яких може статися страховий випадок.

Страховим випадком є нещасний випадок на виробництві або професійне захворювання, що спричинили застрахованому професійно зумовлену фізичну чи психічну травму за певних обставин, з настанням яких виникає право застрахованої особи на отримання матеріального забезпечення та/або соціальних послуг.

Професійне захворювання є страховим випадком також у разі його встановлення чи виявлення в період, коли потерпілий не перебував у трудових відносинах з підприємством, на якому він захворів. До **професійного захворювання** належить захворювання, що виникло внаслідок професійної діяльності застрахованого та зумовлюється виключно або переважно впливом шкідливих речовин і певних видів робіт та інших факторів, пов'язаних з роботою. Перелік професійних захворювань затверджується Кабінетом Міністрів України.

Нещасний випадок на виробництві та професійне захворювання – це обмежена в часі подія або раптовий вплив на працівника небезпечної виробничого фактора чи середовища, що сталися у процесі виконання ним трудових обов'язків, внаслідок яких заподіяно шкоду здоров'ю або настала смерть.

6.4. Фонд соціального страхування від нещасного випадку на виробництві

Страхування від нещасного випадку здійснює **Фонд соціального страхування від нещасних випадків** – некомерційна самоврядна організація, що діє на підставі статуту, який затверджується її правлінням.

Фонд є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, а також емблему, яка затверджується його правлінням. Управління Фондом здійснюється на паритетній основі державою, представниками застрахованих осіб і роботодавців.

Безпосереднє управління Фондом соціального страхування від нещасних випадків здійснюють його правління та виконавча дирекція.

Нагляд за діяльністю Фонду соціального страхування від нещасних випадків здійснює **Наглядова рада**. Метою нагляду є забезпечення виконання Фондом соціального страхування від нещасних випадків його статутних завдань і цільового використання коштів цього Фонду.

6.5. Майно Фонду соціального страхування від нещасних випадків

Джерелами формування майна, яке перебуває у власності Фонду соціального страхування від нещасних випадків, є майно, придбане ним за рахунок коштів, що надходять до цього Фонду, а також майно, передане йому у власність іншими власниками.

Майно, що передається Фонду соціального страхування від нещасних випадків для провадження страхової діяльності, використовується ним у порядку, встановленому законодавством України.

Фінансування Фонду соціального страхування від нещасних випадків здійснюється за рахунок:

внесків роботодавців: для підприємств – з віднесенням на валові витрати виробництва, для бюджетних установ та організацій – з асигнувань, виділених на їх утримання та забезпечення;

капіталізованих платежів, що надійшли у випадках ліквідації страховальників у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України;

прибутку, одержаного від тимчасово вільних коштів Фонду на депозитних рахунках;

коштів, одержаних від стягнення штрафів і пені з страховальників, штрафів з працівників, винних у порушенні вимог нормативних актів з

охорони праці, а також адміністративних стягнень у вигляді штрафів з посадових осіб підприємств, установ, організацій, фізичних осіб, які використовують найману працю, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення;

добровільних внесків та інших надходжень, отримання яких не суперечить законодавству.

Тема 7. СТРАХУВАННЯ НА ВИПАДОК БЕЗРОБІТТЯ

План

1. Суб'екти та об'екти страхування на випадок безробіття.
2. Особи, які підлягають страхуванню на випадок безробіття.
3. Особи, які не підлягають страхуванню на випадок безробіття.
4. Фонд соціального страхування на випадок безробіття.
5. Джерела формування коштів Фонду та їх використання.
6. Обчислення страхового стажу.

7.1. Суб'екти та об'екти страхування на випадок безробіття

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття – система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає матеріальне забезпечення на випадок безробіття з незалежних від застрахованих осіб обставин та надання соціальних послуг за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Суб'ектами страхування на випадок безробіття є:

застраховані особи – наймані працівники; інші особи на користь яких здійснюється страхування на випадок безробіття;

страхувальники – роботодавці, застраховані особи, фізичні особи – суб'екти підприємницької діяльності та інші особи (включаючи юридичних осіб), які використовують працю фізичних осіб за договорами цивільно-правового характеру, які сплачують страхові внески;

страховик – Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Об'ект страхування на випадок безробіття – страховий випадок, із настанням якого у застрахованої особи (члена її сім'ї, іншої особи) виникає право на отримання матеріального забезпечення на випадок безробіття та надання соціальних послуг.

7.2. Особи, які підлягають страхуванню на випадок безробіття

Страхуванню на випадок безробіття підлягають особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту), цивільно-правового договору, включаючи тих, які проходять альтернативну (невійськову) службу, а також тих, які працюють неповний робочий день або неповний

робочий тиждень, та на інших підставах, передбачених законодавством про працю, військовослужбовці (крім військовослужбовців строкової служби).

Особа набуває статусу застрахованої особи з дня укладання трудового договору (контракту), цивільно-правового договору, з цього дня починається сплата страхових внесків. Сплата страхових внесків припиняється з дня розірвання трудового договору (контракту) або закінчення строку дії цивільно-правового договору.

Взяття на облік юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців здійснюється Фондом не пізніше наступного робочого дня з дня отримання зазначених відомостей робочими органами виконавчої дирекції Фонду, а фізичних осіб, які не мають статусу підприємців та використовують найману працю, – у тижневий строк після укладення трудового договору (контракту) з першим із найманих працівників.

Страхувальники, які використовують працю фізичних осіб за договорами цивільно-правового характеру, а також власники розташованого в Україні іноземного підприємства, установи, організації (у тому числі міжнародної), філії або представництва, який використовує працю найманих працівників, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, набувають статусу платника страхових внесків відповідно з дня укладення цивільно-правового договору та утворення військового формування.

Особам, які підлягають страхуванню на випадок безробіття, видається свідоцтво про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, яке є єдиним для всіх видів соціального страхування.

Порядок видачі та зразок свідоцтва про загальнообов'язкове державне соціальне страхування затверджуються Кабінетом Міністрів України.

7.3. Особи, які не підлягають страхуванню на випадок безробіття

Страхуванню на випадок безробіття не підлягають:

працюючі особи, які отримують або мають право на призначення пенсії за віком, у тому числі на пільгових умовах, пенсії за вислугу років, а також особи, які досягли встановленого законом пенсійного віку;

іноземці та особи без громадянства, які тимчасово працюють за наймом в Україні, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

7.4. Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття

Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття створюється для управління страхуванням

на випадок безробіття, провадження збору та акумуляції страхових внесків, контролю за використанням коштів, виплати забезпечення та надання соціальних послуг, здійснення інших функцій згідно із статутом Фонду. Фонд є цільовим централізованим страховим фондом, некомерційною самоврядною організацією.

Діяльність Фонду регулюється Основами законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, Законами України «Про зайнятість населення», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» та статутом Фонду.

Управління Фондом здійснюють правління Фонду та виконавча дирекція Фонду. Строк повноважень членів правління Фонду становить шість років і закінчується в день першого засідання нового складу правління Фонду.

Нагляд за діяльністю Фонду здійснює наглядова рада. Наглядова рада контролює виконання Фондом статутних завдань та цільове використання ним коштів.

7.5. Джерела формування коштів Фонду та їх використання

Джерелами формування коштів Фонду є:

страхові внески страхувальників – роботодавців, застрахованих осіб, що сплачуються на умовах і в порядку, передбачених цим Законом та іншими законодавчими актами;

асигнування державного бюджету;

суми фінансових санкцій, застосованих відповідно до Законів України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», «Про зайнятість населення», інших законів до підприємств, установ, організацій та фізичних осіб за порушення встановленого порядку сплати страхових внесків та використання коштів Фонду, недотримання законодавства про зайнятість населення, а також суми адміністративних штрафів, накладених відповідно до закону на посадових осіб та громадян за такі порушення;

прибуток, одержаний від тимчасово вільних коштів Фонду, у тому числі резерву коштів Фонду, на депозитному рахунку;

благодійні внески підприємств, установ, організацій та фізичних осіб;

інші надходження відповідно до законодавства України.

Кошти Фонду використовуються на:

виплату забезпечення та надання соціальних послуг, фінансування профілактичних заходів;

відшкодування Пенсійному фонду України витрат, пов'язаних із досрочковим виходом на пенсію осіб, які досрочно вийшли на пенсію відповідно до Закону України «Про зайнятість населення»;

фінансування витрат на утримання та забезпечення діяльності виконавчої дирекції Фонду та її робочих органів, управління Фондом, розвиток його матеріальної та інформаційної бази; створення резерву коштів Фонду.

7.6. Обчислення страхового стажу

Страховий стаж обчислюється як сума періодів, протягом яких особа підлягала страхуванню на випадок безробіття та сплачувала страхові внески особисто або через рахунки роботодавця та роботодавцем.

До страхового стажу прирівнюється трудовий стаж, набутий працівником за час роботи на умовах трудового договору (контракту).

Застрахованим особам, які визнані безробітними, які протягом 12 місяців, що передували початку безробіття, працювали на умовах повного або неповного робочого дня (тижня) не менше 26 календарних тижнів та сплачували страхові внески, мають право на допомогу по безробіттю залежно від страхового стажу, розмір допомоги по безробіттю визначається у відсотках до їх середньої заробітної плати (доходу), визначеної відповідно до порядку обчислення середньої заробітної плати (доходу) для розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, затвердженого Кабінетом Міністрів України, залежно від страхового стажу: до 2 років – 50 %; від 2 до 6 років – 55 %; від 6 до 10 років – 60 %; понад 10 років – 70 %.

Тема 8. ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ

План

1. Структура системи пенсійного забезпечення в Україні.
2. Суб'єкти системи пенсійного забезпечення в Україні.
3. Особи, які підлягають пенсійному страхуванню.
4. Види пенсійних виплат і соціальних послуг.
5. Пенсії за віком у солідарній системі.
6. Пенсії по інвалідності в солідарній системі.
7. Пенсія у зв'язку з втратою годувальника у солідарній системі.
8. Порядок визначення заробітної плати (доходу) для обчислення пенсії.
9. Пенсійні виплати за рахунок коштів Накопичувального фонду.
10. Організація та порядок здійснення управління в солідарній системі.
11. Страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.
12. Коефіцієнт страхового стажу.

8.1. Структура системи пенсійного забезпечення в Україні

За статтею 2 закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 р., № 1058-IV **система пенсійного забезпечення в Україні складається з трьох рівнів:**

перший рівень – солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах солідарності й субсидування та здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду на визначених умовах та в певному порядку;

другий рівень – накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонду та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат на визначених умовах та в певному порядку;

третій рівень – система недержавного пенсійного забезпечення, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення.

Громадяни України можуть бути учасниками та отримувати пенсійні виплати одночасно з різних рівнів системи пенсійного забезпечення в Україні.

8.2. Суб'єкти системи пенсійного забезпечення в Україні

За статтею 3 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» **суб'єктами солідарної системи є:**

застраховані особи, а в окремих випадках, члени їхніх сімей та інші особи;

страхувальники;

Пенсійний фонд;

уповноважений банк – банк, який здійснює свою діяльність відповідно до законодавства про банки і банківську діяльність та провадить розрахунково-касові операції з коштами Пенсійного фонду;

підприємства, установи, організації, що здійснюють виплату та доставку пенсій.

Суб'єктами системи накопичувального пенсійного забезпечення є:

особи, від імені та на користь яких здійснюється накопичення та інвестування коштів;

підприємства, установи, організації та фізичні особи, що здійснюють перерахування внесків до системи накопичувального пенсійного забезпечення;

Накопичувальний фонд;

недержавні пенсійні фонди – фонди, які створені та діють відповідно до законодавства про недержавне пенсійне забезпечення;

юридичні особи, які здійснюють адміністративне управління Накопичувальним фондом і недержавними пенсійними фондами та управління їх пенсійними активами;

зберігач – банк, який здійснює свою діяльність відповідно до законодавства про банки і банківську діяльність та відповідає вимогам законодавства щодо зберігання та обслуговування коштів Накопичувального фонду;

страхові організації – юридичні особи, виключним видом діяльності яких є страхування життя, мають відповідну ліцензію, видану в порядку, встановленому законодавством, та здійснюють страхування та виплату довічних пенсій.

Інші суб'єкти системи накопичувального пенсійного забезпечення можуть бути визначені законами України.

8.3. Особи, які підлягають пенсійному страхуванню

Загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню підлягають громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які працюють на підприємствах, в установах, організаціях, створених відповідно до законодавства України, незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання, у філіях, представництвах, відділеннях та інших відокремлених підрозділах цих підприємств та організацій, в об'єднаннях громадян, у фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, а також інші особи, які передбачені статтею 11 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

8.4. Види пенсійних виплат і соціальних послуг

Стаття 9 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» передбачає, що **за рахунок коштів Пенсійного фонду в солідарній системі призначаються такі пенсійні виплати**: пенсія за віком; пенсія по інвалідності внаслідок загального захворювання (у тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою, інвалідності з дитинства); пенсія у зв'язку з втратою годувальника.

У солідарній системі надаються соціальні послуги за рахунок коштів Пенсійного фонду. До соціальних послуг належить допомога на поховання пенсіонера.

За рахунок коштів Накопичувального фонду, що обліковуються на накопичувальних пенсійних рахунках, здійснюються такі пенсійні виплати: довічна пенсія з установленим періодом; довічна обумовлена пенсія; довічна пенсія подружжя; одноразова виплата.

Особі, яка має одночасно право на різні види пенсії (за віком, по інвалідності, у зв'язку з втратою годувальника), призначається один із цих видів пенсії за її вибором.

Особі, яка має право на довічну пенсію, призначається один з видів довічної пенсії за її вибором.

8.5. Пенсії за віком у солідарній системі

Особи мають право на призначення пенсії за віком після досягнення чоловіками 60 років, жінками – 55 років та наявності страхового стажу не менше п'яти років.

Розмір пенсії за віком визначається за формулою:

$$\bar{I} = \zeta_t \cdot \hat{E}_{\bar{n}}$$

$\bar{I}$ – розмір пенсії, у гривнях;

ζ_n – заробітна плата (дохід) застрахованої особи, з якої обчислюється пенсія, у гривнях;

K_c – коефіцієнт страхового стажу застрахованої особи.

Максимальний розмір пенсії (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною та інших доплат до пенсії, встановлених законодавством) не може перевищувати дванадцяти мінімальних розмірів пенсії за віком.

Мінімальний розмір пенсії за віком за наявності у чоловіків 25 років, а у жінок – 20 років страхового стажу встановлюється у розмірі прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працевздатність, визначеного законом.

За кожний повний рік страхового стажу понад 25 років чоловікам і 20 років жінкам пенсія за віком збільшується на 1 % розміру пенсії, обчисленої за вище наведеною формулою, але не більше ніж на 1 % мінімального розміру пенсії за віком.

8.6. Пенсії по інвалідності в солідарній системі

Пенсія по інвалідності призначається в разі настання інвалідності, що спричинила повну або часткову втрату працевздатності внаслідок загального захворювання (в тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою, інвалідності з дитинства) за наявності відповідного страхового стажу.

Пенсія по інвалідності призначається незалежно від того, коли настала інвалідність: у період роботи, до влаштування на роботу чи після припинення роботи.

Залежно від ступеня втрати працевздатності визначено три групи інвалідності. Причина, група, час настання інвалідності, строк, на який встановлюється інвалідність, визначаються органом медико-соціальної експертизи згідно із законодавством.

Пенсія по інвалідності залежно від групи інвалідності призначається в таких розмірах:

інвалідам I групи – 100 % пенсії за віком;

інвалідам II групи – 90 % пенсії за віком;

інвалідам III групи – 50 відсотків пенсії за віком.

8.7. Пенсія у зв'язку з втратою годувальника у солідарній системі

Пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається непрацездатним членам сім'ї померлого годувальника, які були на його утриманні, за наявності в годувальника на день смерті страхового стажу, який був би необхідний йому для призначення пенсії по інвалідності, а в разі смерті пенсіонера – незалежно від тривалості страхового стажу. При цьому дітям пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається незалежно від того, чи були вони на утриманні годувальника.

Батьки та чоловік (дружина) померлого, які не були на його утриманні, мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника, якщо втратили джерело засобів до існування.

Непрацездатними членами сім'ї вважаються:

1) чоловік (дружина), батько, мати, якщо вони є інвалідами або досягли пенсійного віку;

2) діти (у тому числі діти, які народилися до спливу 10 місяців з дня смерті годувальника) померлого годувальника, які не досягли 18 років або старші цього віку, якщо вони стали інвалідами до досягнення 18 років;

3) чоловік (дружина), а в разі їх відсутності – один з батьків або брат чи сестра, дідусь чи бабуся померлого годувальника незалежно від віку і працездатності, якщо він (вона) не працюють і зайняті доглядом за дитиною (дітьми) померлого годувальника до досягнення нею (ними) 8 років.

Пенсія у зв'язку з втратою годувальника **призначається в розмірі:**

на одного непрацездатного члена сім'ї – 50 відсотків пенсії за віком померлого годувальника;

на двох та більше непрацездатних членів сім'ї – 100 відсотків пенсії за віком померлого годувальника, що розподіляється між ними рівними частками.

Пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається на весь період, протягом якого член сім'ї померлого годувальника вважається непрацездатним, а членам сім'ї, які досягли пенсійного віку – довічно.

8.8. Порядок визначення заробітної плати (доходу) для обчислення пенсії

Для обчислення пенсії враховується заробітна плата (дохід) за будь-які 60 календарних місяців страхового стажу підряд до 1 липня 2000 року, незалежно від перерв, та за весь період страхового стажу починаючи з 1 липня 2000 року.

У разі якщо страховий стаж становить менший період, ніж вказаній вище, враховується заробітна плата (дохід) за фактичний страховий стаж.

Заробітна плата (дохід) за період страхового стажу до 1 липня 2000 року враховується для обчислення пенсії на підставі документів про нараховану заробітну плату (дохід), виданих у порядку, встановленому законодавством, а за період страхового стажу починаючи з 1 липня 2000 року – за даними, що містяться в системі персоніфікованого обліку.

Заробітна плата (дохід) для обчислення пенсії визначається за формулою:

$$\zeta_t = \zeta_n \cdot \frac{C_e}{\hat{E}}$$

ζ_n – заробітна плата (дохід) застрахованої особи для обчислення пенсії, у гривнях;

ζ_c – середня заробітна плата (дохід) в середньому на одну застраховану особу в цілому по Україні, з якої сплачено страхові внески та яка враховується для обчислення пенсії, за календарний рік, що передує року звернення за призначенням пенсії;

C_e – сума коефіцієнтів заробітної плати (доходу) за кожний місяць;

K – кількість місяців страхового стажу, за які розраховано коефіцієнти заробітної плати (доходу) застрахованої особи.

У разі відсутності на момент призначення пенсії даних про заробітну плату (дохід) в середньому на одну застраховану особу в цілому по Україні, враховується наявна заробітна плата (дохід) в середньому на одну застраховану особу в цілому по Україні, а пізніше з появою заробітної плати пенсія перераховується.

Коефіцієнт заробітної плати (доходу) застрахованої особи за кожний місяць страхового стажу, який враховується при обчисленні пенсії, визначається за формулою:

$$K = \frac{\zeta_e}{\zeta_c}$$

K – коефіцієнт заробітної плати (доходу) застрахованої особи;

ζ_e – сума заробітної плати (доходу) застрахованої особи, з якої сплачено страхові внески та яка враховується для обчислення пенсії за місяць, за який розраховується коефіцієнт заробітної плати (доходу);

Сума заробітної плати (доходу) застрахованої особи, яка враховується для обчислення пенсії за місяць, за який розраховується коефіцієнт заробітної плати (доходу), визначається за формулою:

$$\zeta_e = \zeta + \zeta_o$$

ζ – сума заробітної плати (доходу) застрахованої особи, з якої фактично сплачено страхові внески за місяць, за який розраховується коефіцієнт заробітної плати (доходу);

$\mathcal{Z}_d$ – сума заробітної плати (доходу) застрахованої особи, розрахована виходячи із доплати, за місяць, за який визначається коефіцієнт заробітної плати (доходу), і яка визначається за формулою:

$$\mathcal{C}_d = \frac{\mathcal{A}}{\mathcal{O}} \cdot 100\%$$

$\mathcal{A}$ – сума доплати, якщо сума сплачених за відповідний місяць страхових внесків є меншою, ніж мінімальний страховий внесок, цей період зараховується до страхового стажу як повний місяць за умови здійснення відповідної доплати до суми страхових внесків таким чином, щоб загальна сума сплачених коштів за відповідний місяць була не меншою, ніж мінімальний страховий внесок\$

$\mathcal{O}$ – розмір страхового внеску до солідарної системи у відповідному місяці.

У разі подання застрахованою особою для обчислення розміру пенсії даних про заробітну плату (дохід) за період до 1 січня 1992 року при визначенні коефіцієнта заробітної плати (доходу) середня заробітна плата за рік (квартал) у відповідному періоді вважається щомісячно середньою заробітною платою працівників, зайнятих у галузях економіки України, відповідного року (кварталу).

При обчисленні заробітної плати (доходу), з якої фактично сплачено страхові внески за місяць, за який розраховується коефіцієнт заробітної плати (доходу) для застрахованих осіб, які здійснювали підприємницьку діяльність і обрали особливий спосіб оподаткування своїх доходів (фіксований податок, єдиний податок, фіксований сільськогосподарський податок, придбання спеціального торгового патенту), отриманий ними дохід за відповідний місяць визначається за формулою:

$$\mathcal{C} = \frac{\mathcal{I} \cdot \mathcal{X}}{\mathcal{O}}$$

$\mathcal{I}$ – сума фактично сплаченого відповідного податку (плати за патент) у розрахунку на відповідний місяць, у гривнях;

$\mathcal{X}$ – відсоток відрахувань до Пенсійного фонду від суми фактично сплаченого відповідного податку (плати за патент), чинний в межах відповідного періоду.

При обчисленні заробітної плати, з якої фактично сплачено страхові внески за місяць, за який розраховується коефіцієнт заробітної плати для застрахованих осіб, які сплачують страхові внески у фіксованому розмірі, в тому числі членів їх сімей, що беруть участь у здійсненні підприємницької діяльності, отриманий ними дохід за відповідний місяць визначається за формулою:

$$\mathcal{C} = \frac{\mathcal{O}}{\mathcal{O}} \cdot 100\%$$

8.9. Пенсійні виплати за рахунок коштів Накопичувального фонду

Види пенсійних виплат з коштів Накопичувального фонду:

1. Застрахована особа в разі досягнення пенсійного віку має право на отримання довічної пенсії або одноразової виплати за рахунок коштів Накопичувального фонду, облікованих на її накопичувальному пенсійному рахунку.

2. Страхування і виплата довічної пенсії здійснюється згідно із Законом України «Про страхування» страховою організацією, обраною застрахованою особою.

Розмір довічної пенсії розраховується страховою організацією актуарно, виходячи з вартості оплаченого договору страхування довічної пенсії, з урахуванням майбутнього інвестиційного доходу, забезпечуваного страховою організацією, видатків, пов'язаних з подальшим інвестуванням зазначених сум, та з урахуванням середньої для чоловіків і жінок величини тривалості життя.

Виплата довічної пенсії здійснюється у строки та в порядку, що визначені договором страхування довічної пенсії.

3. Страхові організації, що здійснюють страхування і виплату довічної пенсії, створюють Централізований страховий фонд та забезпечують свою платоспроможність відповідно до законодавства про страхову діяльність.

4. Одноразова виплата застрахованій особі з коштів Накопичувального фонду здійснюється територіальним органом Пенсійного фонду.

5. Пенсійні виплати, що здійснюються застрахованим особам за рахунок коштів Накопичувального фонду, підлягають оподаткуванню відповідно до законів України про оподаткування.

6. Страхові організації, які виплачують довічні пенсії за договорами страхування довічних пенсій, вартість яких була сплачена за рахунок коштів Накопичувального фонду, зобов'язані розрахувати, утримати та перерахувати до бюджету податок з місячних сум цих пенсій у порядку, становленому законами України про оподаткування.

8.10. Організація та порядок здійснення управління в солідарній системі

Пенсійний фонд є органом, який здійснює керівництво та управління солідарною системою, провадить збір, акумуляцію та облік страхових внесків, призначає пенсії та підготовлює документи для її виплати, забезпечує своєчасне та в повному обсязі фінансування та виплату пенсій, допомоги на поховання, здійснює контроль за цільовим використанням коштів Пенсійного фонду, вирішує питання, пов'язані з веденням обліку пенсійних активів застрахованих осіб на накопичувальних пенсійних

Пенсійний фонд є самоврядною неприбутковою організацією і здійснює свою діяльність на підставі статуту, який затверджується його правлінням.

Пенсійний фонд набуває статусу юридичної особи з дня реєстрації статуту в спеціально уповноваженому органі виконавчої влади.

Управління Пенсійним фондом здійснюється на основі паритетності представниками держави, застрахованих осіб і роботодавців.

Органами управління Пенсійного фонду є правління та виконавча дирекція Пенсійного фонду.

8.11. Страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування

Страхові внески – кошти відрахувань на соціальне страхування та збір на обов'язкове державне пенсійне страхування, сплачені згідно із законодавством.

Пропозиції про розмір страхових внесків вносить Кабінет Міністрів України разом із проектом закону про Державний бюджет України на наступний рік. Страхові внески є цільовим загальнообов'язковим платежем, який справляється на всій території України в певному порядку. Страхові внески не включаються до складу податків, інших обов'язкових платежів, що складають систему оподаткування. На ці внески не поширяється податкове законодавство. Страхові внески не можуть зараховуватися до Державного бюджету України, бюджетів інших рівнів, не підлягають вилученню з Пенсійного фонду або з Накопичувального фонду і не можуть використовуватися на не передбачені цілі.

Законодавством не можуть встановлюватися пільги з нарахування та сплати страхових внесків або звільнення від їх сплати.

8.12. Коефіцієнт страхового стажу

Коефіцієнт страхового стажу, що застосовується для обчислення розміру пенсії, визначається із заокругленням до п'яти знаків після коми за формулою:

$$\hat{E}_{\bar{n}} = \frac{\tilde{N}_i \cdot \hat{A}_{\bar{n}}}{100\% \cdot 12}$$

K_c – коефіцієнт страхового стажу;

C_m – сума місяців страхового стажу;

B_m – величина оцінки одного року страхового стажу (у відсотках).

За період участі тільки в солідарній системі величина оцінки одного року страхового стажу дорівнює 1,35 %, а за період участі в солідарній і накопичувальній системах пенсійного страхування – 1,08 %.

Для особи, яка брала участь у солідарній і накопичувальній системах, визначається один коефіцієнт страхового стажу як сума коефіцієнта страхового стажу за період участі тільки в солідарній системі та коефіцієнта страхового стажу, визначеного за період участі в солідарній і накопичувальній системах.

9. НЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ

План

1. Сутність недержавного пенсійного страхування.
2. Учасники, вкладники та засновники недержавних пенсійних фондів.
3. Інвестиційна декларація пенсійного фонду.
4. Рада пенсійного фонду та її повноваження.
5. Адміністратор недержавних пенсійних фондів.
6. Управління активами недержавних пенсійних фондів.
7. Пенсійний контракт та пенсійні схеми.
8. Пенсійні виплати недержавних пенсійних фондів.

9.1. Сутність недержавного пенсійного страхування

Громадяни України, іноземці та особи без громадянства мають право стати учасниками **системи недержавного пенсійного забезпечення**.

Відкладати кошти на **додаткову пенсію** можна через:

- 1) **пенсійні фонди** шляхом укладення пенсійних контрактів між адміністраторами пенсійних фондів та їх власниками;
- 2) **страхові організації** шляхом укладення договорів страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті страхувальника відповідно до законодавства про страхування;
- 3) **банківські установи** відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» та законодавства про банківську діяльність.

Недержавний пенсійний фонд (далі – НПФ) — юридична особа, створена відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення», яка має статус неприбуткової організації (непідприємницького товариства), функціонує та провадить діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам зазначеного фонду у визначеному порядку.

Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення» передбачено створення **трьох типів НПФ**:

1. *відкриті* (учасниками можуть бути будь-які фізичні особи незалежно від місця та характеру їх роботи);

2. **корпоративні** (учасниками можуть бути виключно фізичні особи, які перебувають (перебували) у трудових відносинах з роботодавцями-засновниками та роботодавцями-платниками цього фонду; юридична особа-роботодавець як засновник повинен створювати умови для пенсійного забезпечення своїх працівників, що будуть учасниками такого фонду);

3. **професійні** (учасниками можуть бути виключно фізичні особи, пов'язані за родом їх професійної діяльності (занять), визначені у статуті фонду; принцип побудови фонду — професійна незалежність, тобто об'єднання громадян або юридичних осіб будуть створювати свій фонд).

Учасником недержавного пенсійного забезпечення є фізична особа, якій відповідно до договору виплачується недержавна пенсія.

Вкладник — особа, що є стороною пенсійного договору та сплачує пенсійні внески на користь визначених ним учасників.

9.2. Учасники, вкладники та засновники недержавних пенсійних фондів

Учасник фонду – це фізична особа, на користь якої сплачуються пенсійні внески до недержавного пенсійного фонду та яка має право або набуде право на одержання пенсійних виплат з такого фонду.

Вкладник фонду – це особа, яка сплачує пенсійні внески на користь учасника фонду шляхом перерахування коштів до недержавного пенсійного фонду відповідно до умов пенсійного контракту. Вкладником фонду може бути сам учасник фонду, подружжя, діти, батьки, роботодавець учасника фонду або професійне об'єднання, членом якого є учасник фонду.

Засновником відкритого пенсійного фонду можуть бути будь-які одна чи декілька юридичних осіб за винятком осіб, діяльність яких фінансується за рахунок Державного бюджету України або місцевих бюджетів та є засновником корпоративного пенсійного фонду. Засновники відкритого пенсійного фонду не можуть бути зберігачем цього фонду та його аудитором.

Засновником корпоративного пенсійного фонду може бути юридична особа-роботодавець або декілька юридичних осіб-роботодавців, що провадять свою діяльність беззбитково не менше ніж протягом одного фінансового року та до яких можуть приєднуватися роботодавці-платники.

Засновником (засновниками) професійного пенсійного фонду можуть бути об'єднання юридичних осіб-роботодавців, об'єднання фізичних осіб, включаючи професійні спілки (об'єднання професійних спілок), або фізичні особи, пов'язані за родом їх професійної діяльності (занять).

9.3. Інвестиційна декларація пенсійного фонду

Інвестиційна декларація пенсійного фонду розробляється та затверджується радою фонду. Вона підлягає обов'язковій реєстрації в Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України протягом 60 календарних днів після формування ради фонду. Примірник зареєстрованої інвестиційної декларації

обов'язково подається радою фонду Державний комісій з цінних паперів та фондового ринку протягом п'яти робочих днів після її реєстрації.

Інвестиційна декларація визначає інвестиційну політику фонду. В інвестиційній декларації відображаються основні напрями інвестування пенсійних активів та обмеження інвестиційної діяльності з пенсійними активами, встановлені в межах загальних вимог та обмежень інвестиційної діяльності.

Інвестиційна декларація є обов'язковою для застосування особами, що здійснюють управління активами пенсійного фонду, та зберігачем.

Правила підготовки, вимоги до інвестиційної декларації, порядок її реєстрації та внесення змін до неї встановлюються Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України за погодженням з Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

9.4. Рада пенсійного фонду та її повноваження

Рада пенсійного фонду. Для здійснення контролю за поточною діяльністю пенсійного фонду та вирішення основних питань його роботи утворюється рада фонду. Вона утворюється у кількості не менше п'яти осіб. З числа членів ради фонду обираються голова та секретар ради фонду простою більшістю голосів.

Члени ради будь-якого фонду обираються на три роки з правом переобраних на наступний строк з числа осіб, які:

- 1) є дієздатними;
- 2) відповідають кваліфікаційним вимогам, визначенім Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України та статутом пенсійного фонду;
- 3) не були засуджені за умисні злочини;
- 4) не були протягом останніх семи років керівниками юридичних осіб, визнаних банкрутами або підданих процедурі примусової ліквідації у період перебування цієї особи на керівній посаді;
- 5) не є пов'язаними особами інших членів ради фонду.

Повноваження ради пенсійного фонду полягають у наступному:

звітус про діяльність пенсійного фонду перед зборами засновників фонду;

реєструє в Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України зміни до пенсійних схем фонду, погоджені із засновниками;

затверджує інвестиційну декларацію та зміни до неї;

обирає голову та секретаря ради фонду з числа членів ради;

укладає від імені пенсійного фонду договори з адміністратором, компанією з управління активами або іншою особою, яка має право здійснювати управління активами пенсійного фонду, зберігачем, аудитором пенсійного фонду;

заслуховує звіти про діяльність адміністратора, осіб, які здійснюють управління активами пенсійного фонду, зберігача та приймає рішення щодо цих звітів;

затверджує інформацію про фінансовий стан пенсійного фонду, яка підлягає оприлюдненню в порядку, встановленому цим Законом, та розглядає аудиторський висновок;

здійснює контроль за цільовим використанням активів пенсійного фонду;

розглядає спірні питання, що виникають між пенсійним фондом та його учасниками та (або) вкладниками;

вирішує інші питання, віднесені статутом пенсійного фонду до компетенції ради цього фонду.

9.5. Адміністратор недержавних пенсійних фондів

Адміністратором недержавного пенсійного фонду може бути:

юридична особа, яка надає професійні послуги з адміністрування недержавних пенсійних фондів (професійний адміністратор);

юридична особа – одноособій засновник корпоративного пенсійного фонду, який прийняв рішення про самостійне здійснення адміністрування такого фонду;

компанія з управління активами.

Адміністратор надає послуги пенсійному фонду на підставі договору про адміністрування пенсійного фонду, який укладається з радою пенсійного фонду у письмовій формі.

Істотними умовами договору про адміністрування пенсійного фонду є: повна назва та місцезнаходження (юридична адреса) органів управління договірних сторін; вид пенсійного фонду (відкритий, корпоративний чи професійний); предмет договору; права та обов'язки сторін; застереження щодо конфіденційності; порядок подання звітності та інформації; відповідальність сторін за невиконання або неналежне виконання умов договору та порушення конфіденційності; строк дії договору; розмір оплати послуг з адміністрування пенсійного фонду; порядок зміни умов договору; умови дострокового розірвання договору.

9.6. Управління активами недержавних пенсійних фондів

Управління активами недержавних пенсійних фондів може здійснюватися такими особами:

компанією з управління активами – є юридичною особою, яка утворюється та діє відповідно до норм законодавства з урахуванням певних вимог;

банком щодо активів створеного ним корпоративного пенсійного фонду;

професійним адміністратором, який отримав ліцензію на провадження діяльності з управління активами.

Управління активами пенсійного фонду здійснюється на підставі ліцензії на провадження професійної діяльності на ринку цінних паперів – діяльності з управління активами, яка видається Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку в установленому нею порядку.

Управління активами пенсійного фонду здійснюється відповідно до умов договору про управління активами пенсійного фонду, який укладається з радою пенсійного фонду.

Договір про управління активами укладається в письмовій формі.

9.7. Пенсійний контракт та пенсійні схеми

Пенсійний контракт є договором між пенсійним фондом та його вкладником, який укладається від імені пенсійного фонду його адміністратором та згідно з яким здійснюється недержавне пенсійне забезпечення учасника або декількох учасників фонду за рахунок пенсійних внесків такого вкладника.

Пенсійний контракт укладається у письмовій формі щонайменше в трьох примірниках, якщо контракт укладається з вкладником, який не є учасником відповідного пенсійного фонду, або у двох примірниках, якщо вкладник є учасником фонду.

Умови та порядок недержавного пенсійного забезпечення, що здійснюється пенсійними фондами, визначаються **пенсійними схемами**, які розробляються з дотриманням вимог нормативно-правових актів з питань недержавного пенсійного забезпечення.

Пенсійні схеми та зміни до них підлягають реєстрації в Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України.

9.8. Пенсійні виплати недержавних пенсійних фондів

Пенсійні фонди можуть здійснювати такі **види пенсійних виплат**:

пенсія на визначеній строк – пенсійні виплати, що здійснюються періодично протягом визначеного строку у визначеному порядку та у певних випадках;

одноразова пенсійна виплата – пенсійна виплата, що здійснюється одноразово у визначеному порядку та у певних випадках.

Розміри пенсійних виплат визначаються виходячи з сум пенсійних коштів, що обліковуються на індивідуальному пенсійному рахунку учасника фонду, тривалості виплати та формули розрахунку величини пенсії на визначений строк згідно з методикою, затвердженою Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України.

Пенсійні виплати здійснюються у грошовій формі в національній валюті України.

Тема 10. Напрямки вдосконалення соціального страхування

План

1. Впровадження єдиного соціального внеску.
2. Особливості розвитку державної системи страхового фонду документації.
3. Реформування системи пенсійного забезпечення.
4. Впровадження державних соціальних стандартів у сфері медичного обслуговування.

10.1. Впровадження єдиного соціального внеску

Законом України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 р. № 2464-VI, що набуде чинності 1 січня 2011 року, за винятком окремих положень щодо свідоцтв застрахованих осіб, які набувають чинності з 1 січня 2014 року, установлено порядок справління єдиного страховогого внеску замість існуючих сьогодні чотирьох – до ПФУ та ФСС.

Платниками єдиного страховогого внеску є роботодавці та інші платники, які сьогодні обов'язково сплачують страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття, загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працевздатності та витратами, зумовленими похованням, загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працевздатності та фізичні особи – підприємці, які обрали спрощену систему оподаткування.

Платники єдиного страховогого внеску будуть контактувати тільки з Пенсійним фондом. Буде запроваджено єдину базу для нарахування страхових внесків, одну форму фінансових звітів, актів перевірок тощо.

Для роботодавця розмір цього соціального внеску буде коливатись в залежності від виду діяльності, і визначатиметься за так званими класами ризику, яких – 67. Перший, найменший клас ризику, має відрахування в сумі 36,76 %, останній, найбільший – 49,7 %. Для бюджетних установ цей розмір становитиме 36,3 %.

Суми єдиного внеску розподіляються за видами загальнообов'язкового державного соціального страхування пропорційно до сум єдиного внеску (у %):

Клас професійного ризику	ЗДПС	ЗДСС на випадок безробіття	ЗДСС у зв'язку з тимчасовою втратою працевздатності	ЗДСС від нещасного випадку
1	90,3156	4,0805	3,8085	1,7954
67	66,8008	3,0181	2,8169	27,3642

Єдиний внесок поступатиме на спеціальні рахунки, кодифіковані по платниках залежно від класу професійного ризику виробництва та від особливості сплати внеску по окремих платниках. Розщеплення єдиного внеску в автоматизованому режимі здійснюватиме державне казначейство на централізовані рахунки фондів.

Єдина база платників внеску дасть можливість швидше виявляти порушників, тих, хто платить внески не до всіх фондів або не в повному обсязі. Зростання надходжень до соціальних фондів дасть можливість збільшувати розміри страхових виплат, ввести в майбутньому, з використанням єдиної системи збору внесків, другий рівень обов'язкового пенсійного страхування (накопичувальні рахунки) та обов'язкове медичне страхування.

10.2. Особливості розвитку державної системи страхового фонду документації

Законом України «Про страховий фонд документації України» від 22.03.2001 р., № 2332-III та Національним стандартом України ДСТУ 33.004:2006 передбачено формування страхового фонду документації України.

ДСТУ (державні стандарти України) установлюють мету, принципи та основні завдання державної системи страхового фонду документації, суб'єкти державної системи страхового фонду документації, загальні правила створювання, формування, ведення та використовування страхового фонду документації України.

Положення цього стандарту застосовують, виконуючи роботи зі створювання, формування, ведення страхового фонду документації України чи використовуючи їх результати, усі суб'єкти державної системи страхового фонду документації.

Страховий фонд документації України – упорядкований банк документів, зафікованих на мікрографічній плівці чи інших компактних носіях інформації, які прийняті на державний облік і довгострокове надійне зберігання.

Він створений на кошти державного бюджету, є власністю держави.

10.3. Реформування системи пенсійного забезпечення

Пенсійне забезпечення є основною складовою частиною системи соціального захисту населення. 14.10.2009 р., № 1224-р Уряд України затвердив «Концепцію подальшого проведення пенсійної реформи».

Метою Концепції є ефективне та системне реформування пенсійної системи, спрямоване на забезпечення стабільного функціонування пенсійної системи, гідного рівня життя людей похилого віку та інших категорій громадян, які втратили працевдатність, адекватного їх життевим потребам, створення дієвих механізмів захисту прав і інтересів таких громадян, забезпечення прозорості пенсійної системи.

Концепцію передбачається реалізувати протягом 2010-2017 років у два етапи, а саме: перший етап – з 2010 року по 2013 року; другий етап – з 2014 року до 2017 року.

Реалізація Концепції супроводжується широким громадським обговоренням її основних напрямків і постійним зворотнім зв'язком з тими, кому належить жити за майбутнім пенсійним законодавством.

10.4. Впровадження державних соціальних стандартів у сфері медичного обслуговування

Для забезпечення конституційного права громадян України на отримання безоплатної медичної допомоги в державних і комунальних закладах охорони здоров'я та державного захисту цього права, реформа галузі передбачає побудову ефективної системи медичного

обслуговування населення допомоги, що передбачає надання доступних та якісних медичних послуг.

Стандарти надання медичної допомоги ґрунтуються на державних соціальних стандартах і є однією з форм державного регулювання діяльності у сфері охорони здоров'я.

Фінансування охорони здоров'я здійснюється за рахунок Державного бюджету України, місцевих бюджетів, фондів медичного страхування, благодійних фондів та будь-яких інших джерел, не заборонених законодавством.

Кошти Державного бюджету України, місцевих бюджетів, асигновані на охорону здоров'я, використовуються для забезпечення населенню гарантованого рівня медичної допомоги, фінансування державних цільових і місцевих програм охорони здоров'я та фундаментальних наукових досліджень з цих питань.

Розмежування видатків між бюджетами різних рівнів для надання медичної допомоги визначається Бюджетним кодексом України відповідно до видів надання такої допомоги.

Особливості укладання договорів про надання медичних послуг за рахунок бюджетних коштів визначаються законодавством.

Список використаної літератури:

1. Конституція України. Закон від 28.06.1996 р., № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>
2. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9.07.2003 р., № 1058-IV із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=7&nreg=1058-15>
3. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» від 23.09.1999 р.. № 1105-XIV із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1105-14>
4. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 02.03.2000 р., № 1533-III із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1533-14>
5. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням» від 18.01.2001 р., № 2240-III із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2240-14>.

6. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 р., № 1058-IV із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1058-15>.
7. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 р. № 2464-VI із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2464-17>.
8. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09.07.2003 р.. № 1057-IV із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1057-15>.
9. Закон України «Про страховий фонд документації України» від 22.03.2001 р., № 2332-III із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2332-14>.
10. Закон України «Про страхування» від 7.03.1996 р., № 85/96-BP із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=85%2F96-%E2%F0>.
11. Проект Закону України «Про фінансування охорони здоров'я та обов'язкове соціальне медичне страхування в Україні» від 30.06.2009 р, № 4744.
12. Уряд України «Концепція подальшого проведення пенсійної реформи» від 14.10.2009 р. № 1224-р.
13. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 14.01.1998 р., № 16/98-BP.
14. Пенсійний фонд України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/article?art_id=95714&cat_id=95711.
15. Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fse.gov.ua/fse/control/uk/publish/category?cat_id=190697.
16. Фонд страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.social.org.ua/laws/laws>.
17. Фонд страхування на випадок безробіття [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dcz.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=190072&cat_id=8974125.
18. Національний стандарт України ДСТУ 33.004:2006
19. Медичне страхування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=29397.